

Asia: VN/1984/2019

Lausuntopyyntö työryhmämietinnöstä: Seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus

Vapaaehtoisuuden puutteeseen perustuva sääntely

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää raiskauksen ja muiden seksuaalirikosten keskeiseksi tunnusmerkistökijäksi vapaaehtoisuuden puute ehdotuksen mukaisesti?

On kannatettavaa, että raiskaussäännös ehdotetaan muutettavaksi suostumusperusteiseksi. Nykyisinkin raiskauksia käsiteltäessä oikeudenkäynneissä paljolti puhutaan siitä, onko uhri suostunut tekoon ja miten se tai enemmänkin kieltäytyminen siitä on ilmaistu. Näin ollen on kannatettavaa, että rangaistussäännöskin perustuu siihen, mistä oikeasti on kyse. Sen sijaan se, miten tuo suostumuksen puute/kieltäytyminen ehdotetaan ilmaistavaksi työryhmän mietinnössä, on liian epämääräinen, jotta se toimisi käytännössä. Periaatteena vapaaehtoisuuden puute on hyvä ja oikea, mutta rangaistussäännöksen sanamuodon tulisi olla selkeämpi. Mietinnössä on pohdittu sanamuotojen valintaa. Ehdotammekin harkittavaksi, olisiko vaihtoehdon A tyyppinen sanamuoto ollut sittenkin parempi. Siinä vapaaehtoisuuden puute ja se, mistä tekijänkin on se täytynyt havaita, on selkeämmin ilmaistu kuin vaihtoehdossa B2. Mietinnön sivulla 112 on lueteltu tapausesimerkkejä, jotka eivät olisi rangaistavia vaihtoehdon A mukaan, mutta olisivat rangaistavia vaihtoehdon B2 mukaan. Näin ehkä on ainakin kahden ensimmäisen esimerkin kohdalla, mutta käytännössä niistä tuskin tuomittaisiin, koska tekijän tahallisuutta tuskin pystyttäisiin näyttämään toteen, jos sellaista aina olisikaan. Myös mahdollisen tekijän täytyy pystyä tietämään, milloin hän syyllistyy rikokseen. Jos mahdollinen uhri ei mitenkään ilmaise sitä, että hän ei halua, mistä tekijä voi sen tietää? Kysymys on vakavista rikoksista. On ehdottoman tärkeää, ettei kukaan syyllisty niihin vahingossa tai ymmärtämättömyyttään tai kokemattomuuttaan.

Ehdotuksessa valitun vaihtoehdon B2 käytännön ongelmana on myös se, että jos mahdollisen tekijän täytyy päätellä mahdollisen uhrin vapaaehtoisuus tai sen puute jostain aiemmista tapahtumista tai uhrin käyttäytymisestä, oikeudenkäynneissä jouduttaneen käsittelemään heidän edeltävää elämäänsä pitkältikin. Pelkona on, että oikeudenkäynneissä joudutaan esimerkiksi käsittelemään avioparin seksuaali- ja muuta elämää pitkältä ajanjaksolta, kun yritetään selvittää, mistä mahdollinen tekijä on päätellyt tai täytynyt päätellä jotain uhrin vapaaehtoisuudesta mahdollisella rikosentekohetkellä. Tuntemattomien kohdalla joudutaan kenties käymään läpi koko mahdollisen

ravintolaillan tapahtumat ja mitä tekijä niistä on mahdollisesti voinut päätellä tai olla päättelemättä. Mutta päästäänkö sittenkään totuuteen juuri sen hetken osalta, josta oikeudenkäynnissä on kyse?

Vaarana on myös, että eri syyttäjät ja eri tuomioistuimet tekevät kovin toisistaan poikkeavia ratkaisuja tulkitessaan tätä vapaaehtoisuuden puutetta. Sekään ei liene toivottavaa.

Vaihtoehdon B2 hyvänä puolena on kuitenkin se, että sen perusteella voidaan raiskauksesta tuomita se, joka on sukupuoliyhteydessä ihmiskaupan uhrin kanssa. Ihmiskaupan uhrihan ei asemansa vuoksi voi kieltäytymistään ilmaista. Jos taas tekijä syyllistyy tahallaan seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttöön, täytyy hänen siis tietää tuon henkilön olevan ihmiskaupan uhri tai pitää sitä varsin todennäköisenä ja silloin hänen täytyy ymmärtää, ettei uhri suostu sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen tekoon vapaaehtoisesti. Näin ollen, jos pystytään näyttämään toteen seksikaupan kohteena olevan uhrin seksuaalinen hyväksikäyttö, raiskauksen näytön suhteen ei ole ongelmaa. Toisaalta tällaisessa tilanteessa voitaisiin ehkä syyttää ja tuomita myös pelkotilan perusteella.

Toivomme, että sanamuotoa, jolla vapaaehtoisuuden puute ilmaistaan, harkittaisiin vielä.

Mitä mieltä olette ehdotetuista säännöksistä, jotka koskevat tilanteita, joissa teon kohteella ei ole mahdollisuutta muodostaa tai ilmaista tahtoaan (rikoslain 20 luvun 1 §:n 2 momentin 2 kohta ja 3 §:n 2 momentin 2 kohta)?

Ehdotus on kannatettava. On hyvä, että tilanteen äkillisyys on erikseen mainittu ehdotuksessa. Tähän asti niitä on jonkin verran syytetty vetoamalla avuttomaan tilaan, mutta syytteiden menestyminen on ollut vaihtelevaa. On myös hyvä, että ehdotuksessa on selvennetty sitä, että heikentyneen tajunnantilan tai päihtymyksen ei tarvitse olla niin voimakas, että kyse olisi tiedottomuudesta.

Muut aikuisiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kajoamisen törkeän tekemuodon säätämisestä?

Nimike seksuaalinen kajoaminen ei ole kovin onnistunut. Koska lainkohtaan sisältyy muitakin seksuaalisia tekemisiä kuin fyysinen koskeminen, nimike on harhaanjohtava. Olisiko esimerkiksi nykyinen nimike pakottaminen seksuaaliseen tekoon parempi? Muutoin ehdotus on kannatettava.

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalista hyväksikäyttöä koskevasta säännöksestä?

Nykyinen seksuaalista hyväksikäyttöä koskeva lainkohta on ollut melko vähäisessä käytössä. Lainkohdan kohtiin 1-4 tehdyt muutokset ovat aika vähäisiä eikä niillä liene suurta käytännön merkitystä. Lainkohdan ongelma on kuitenkin se, että raja kohtien 1-4 ja raiskauksen ja seksuaalisen kajoamisen välillä on varsin epäselvä, varsinkin jos vapaaehtoisuuden puute edellä mainituissa

säännöksissä määritellään ehdotetulla tavalla B2. Tämänkin vuoksi olisi toivottavaa, että vielä mietittäisiin sanamuotoa, millä vapaaehtoisuuden puute ilmaistaan raiskausta ja seksuaalista kajoamista koskevissa säännöksissä. Sinänsä voi olla kannatettavaa säilyttää seksuaalinen hyväksikäyttö 20 luvussa.

Varsinaista uutta on se, että säännökseen 2 momentiksi on siirretty nykyisin lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lainkohdassa oleva vanhempien 16-17 -vuotiaisiin lapsiinsa kohdistuva sukupuoliyhteys tai muu seksuaalinen teko. Säännöstä sovellettaisiin ilmeisesti silloin, kun kyseessä ei olisi raiskaus eikä seksuaalinen kajoaminen lapseen. Rangaistussäännös sinänsä on tarpeen, mutta paikka seksuaalista hyväksikäyttöä koskevassa lainkohdassa yllättää. Kannatettava laajennus on se, että enää ei edellytetäisi samassa taloudessa asumista.

Mitä mieltä olette seksuaalista ahdistelua koskevan säännöksen soveltamisalan ehdotetusta laajennuksesta?

-

Mitä mieltä olette ehdotetusta seksuaalisen kuvan luvaton levittämistä koskevasta säännöksestä?

Ehdotus on kannatettava.

Mitä mieltä olette sukupuoliyhteyden määritelmän ehdotetusta laajentamisesta?

Ehdotus on kannatettava. Tällöin ei tarvitsisi enää asianomistajan kanssa selvittää sitä, miten pitkälle sukupuolielimellä tai suulla on tunkeuduttu tai onko sukupuolielintä otettu suuhun vai vain kosketteltu suulla. Selvittely saattaa uhrin kannalta olla varsin turhauttavaa ja ikävää.

Pitäisikö lainkohtaan kuitenkin selvyiden vuoksi lisätä, että sukupuoliyhteyden määritelmän täyttää myös suun koskettelu sukupuolielimellä eikä siis vain sukupuolielimen koskettelu suulla?

Muita aikuisiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset

Mitä mieltä olette ehdotuksesta säätää lapsiin kohdistuvia tekoja koskevat säännökset omaksi kokonaisuudekseen?

-

Mitä mieltä olette lapsenraiskausta koskevasta säännöksestä?

Säännös on kirjoitusasultaan sekava. Säännöksen tarkoituksen kyllä ymmärtää, kun lukee ehdotuksen perustelut. Toivottavaa kuitenkin olisi, että itse säännös olisi selkeämpi. Sekavuuden osaltaan aiheuttanee se, että nykyinen erillisenä säännöksenä oleva rajoittamissäännös on sisällytetty tähän säännökseen. Mielestämme selkeämpää olisi, että rajoittamissäännös säilyisi omana säännöksenään. Sen käytössä nykyisessä muodossaan ei ole ollut mitään ongelmaa. Paitsi, että rajoittamissäännös on sisällytetty lapsenraiskausta koskevaan säännökseen, se on ikään kuin

käännetty toisinpäin. Mikäli tässä on ollut tarkoitus ilmaista, että 12-15 -vuotiaiden seksisuhteet olisivat suotavia, pidämme sitä epäonnistuneena ajatuksena. Ainakin 12-14 -vuotias on pääsääntöisesti liian kypsyvätön seksisuhteisiin. Mikäli kuitenkin kumppanina olisi muutamaa vuotta vanhempi nuori ja seksi olisi aidosti vapaaehtoista, voitaisiin tapaus jättää syyttämättä erillisen rajoittamissäännöksen perusteella. Näin on tehty tähänkin asti. Tämä ajatusmalli tulisi säilyttää nykyisellään.

Ehdotetussa säännöksessä on hyvää se, että alle 12-vuotiaiden osalta ei tarvitse tutkia lapsen tahtotilaa, vaan että teko täyttää tunnusmerkistön, vaikka lapsi olisi ollut aktiivinen teon tapahtumisessa. Tosin ei sitä ole tarvinnut tutkia myöskään nykyisen törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön voimassa ollessa. Sen sijaan ongelmallista on se, että 12-15 -vuotiaiden lasten osalta joudutaan arvioimaan lasten kertomusta paitsi sen suhteen, onko lapsi pakotettu tekoon väkivallalla tai uhkauksella, myös sen suhteen, onko häntä houkuteltu tai taivuteltu tekoon eli kuinka aktiivinen hän itse on ollut. Tämän ikäisten lasten kertomusten arviointi on käytännössä osoittautunut ongelmalliseksi. Nykyisin voimassa olevien säännösten aikana lapsen omaa aktiivisuutta ei ole juurikaan tarvinnut arvioida, koska teko täyttää sukupuolilyhteyden kyseessä ollen törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lapsen mahdollisesta aktiivisuudesta huolimatta. Mikäli ehdotus tällaisenaan tulee voimaan, asian selvittelyssä esitutkinnassa ja oikeudenkäynneissä joudutaan väkisin käymään läpi lapsen omaa käytöstä, koska sillä on merkitystä säännöksen valintaan lapsenraiskauksen ja sukupuolilyhteyden lapsen kanssa välillä. Rangaistusasteikon ero näiden säännösten kohdalla on huomattava. Toki tekijän suunnitelmallinen houkuttelevuus nostaa hänen syyllisyyttään, mutta se on pystytty ottamaan huomioon rangaistuksen mittaamisessa.

Huomioon otettavaa on myös, että useinkaan ei pystyttäne näyttämään, että tekijä on tiennyt lapsen olleen alle 12-vuotias tai että hänen olisi täytynyt olosuhteiden perusteella pitää sitä varsin todennäköisenä. Esimerkiksi 10-11 -lapsen kohdalla jouduttaisiin useinkin varmuuden vuoksi hänen kuulemisessaan käymään läpi myös hänen omaan aktiivisuuteensa liittyviä seikkoja, koska esitutkinnassa ja syyttäjän toiminnassa täytyy varautua siihen, että tekijän ikätietoisuutta lapsen 12 vuotta alittavasta iästä ei pystytä näyttämään toteen.

Mitä mieltä olette seksuaalista kajoamista lapseen koskevasta säännöksestä?

Ongelmat ikärajojen suhteen ovat samat kuin lapsenraiskausta koskevassa lainkohdassa.

Rikosnimike seksuaalinen kajoaminen ei ole onnistunut, koska tunnusmerkistöön sisältyy laajasti muitakin tekotekoja kuin koskeminen. Esimerkiksi varsin yleinen tekotapa seksuaalinen viestittely eri viestintäkanavilla tulisi rangaistavaksi tämän lainkohdan mukaan. Nimike ei kuitenkaan vastaa sitä millään tavalla. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö olisi edelleenkin varsin toimiva nimike.

Mitä mieltä olette sukupuolilyhteyksien ja seksuaalisten tekojen säätämisestä rangaistavaksi sellaisenaan lapsenraiskauksena tai seksuaalisena kajoamisena lapseen, kun ne kohdistuvat alle 12-vuotiaaseen lapseen?

Kuten aikaisemmin on lausuttu, ajatus sinänsä on kannatettava. Tosin sama ajatus on nykyisin voimassa olevassa törkeässä lapsen seksuaalisessa hyväksikäytössä. Rangaistusasteikossakaan ei ole olennaista eroa. Törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tosin koskee kaikkia alle 16-vuotiaita. Mielestämme nykyisin voimassa oleva sääntely on selkeämpi ja käytännön kannalta helpompi. Pelättävissä on, että nämä eri ikäraajat aiheuttavat sekavuutta asioiden käsittelyyn, kun käsittelyssä ainakin syyttäjän kannalta täytyy aina ottaa huomioon se, että välttämättä tekijän tahallisuutta ikätietoisuuden osalta ei aina pystytä näyttämään toteen.

Mitä mieltä olette muutoksista paritusta koskevaan sääntelyyn?

Tästä ei ole huomautettavaa. On kuitenkin huomioitava, että alle 18-vuotiaaseen kohdistuva paritus arvioidaan ensisijaisesti ihmiskauppasäännösten perusteella.

Mitä mieltä olette muutoksista lasta seksuaalisesti esittäviä kuvia koskevaan sääntelyyn?

Muutosehdotus on kannatettava.

Muita lapsiin kohdistuviin seksuaalirikoksiin liittyviä huomioita?

-

Rangaistukset

Mitä mieltä olette ehdotetuista rangaistusasteikoista?

-

Muut huomiot

Huomioita esityksen arvioituihin vaikutuksiin liittyen?

Rangaistusasteikkojen ja rangaistavuuden alan muutokset johtavat lain soveltamiskäytännössä lakivertailuun siitä, mikä laki kussakin yksittäistapauksessa on lievempi. Kun vanhenemisajat ovat pitkiä, vanhaa ja uutta lakia joudutaan soveltamaan rinnan ja lakivertailua joudutaan tekemään näiden lakien välillä 10-20 vuotta. Tekoajat saattavat olla pitkiä ja voivat asettua osin vanhan ja uuden lain aikaan. Kun vielä otetaan huomioon lapsiin kohdistuvissa rikoksissa valittu ikärajojen moninaisuus, lain soveltamiskäytännössä jouduttaneen varsin monimutkaiseen lakivertailuun.

Huomioita muihin lakeihin ehdotettuihin muutoksiin liittyen?

-

Muita huomiota liittyen esitettyihin lakiehdotuksiin?

-

Koivuniemi Leena
Syyttäjälaitos - Länsi-Suomen syyttäjälaitos

